

מקור הדין

אנו רגילים לכך שחתונות נערכות בכל ימות השבוע, אך במשנה הראשונה במסכת כתובות מבואר שבתקופת התנאים היה נהוג להתחתן אך ורק בימי רביעי או חמישי. מטרת מאמר זה היא לברר מדוע כיום אין מקפידים על עניין זה, ולהביא את הדעות השונות בנושא מועד הנישואים בימות השבוע.

איתא במשנה בריש כתובות (ב):

"בתולה נשאת ליום הרביעי ואלמנה ליום החמישי שפעמיים בשבת בתי דינין יושבין בעיירות, ביום השני וביום החמישי, שאם היה לו טענת בתולים היה משכים לבית דין".

ומבואר שנישואי בתולה ברביעי, על מנת שנישואין יהיו בסמוך ליום מושב ב"ד, ומפרש שם רש"י:

"...ולכן תקנו שתנשא ברביעי שאם היה לו טענת בתולים ישכים לב"ד בעוד כעסו עליו וואם יש שהות בינתיים יש לחוש שמא יתפייס ותתקרה דעתו ויקיימנה ושמה היא זינתה תחתיו ונאסרה עליו..."

דהיינו שהז"ל חששו שמא האשה זינתה בזמן האירוסים ברצון¹ וע"י זה נאסרה על בעלה, ואם יום הנישואין לא היה סמוך ליום מושב ב"ד חששו שמא תתקרה דעתו של הבעל בין הבעלה ליום מושב ב"ד ובינתיים "יערב עליו המקח" (כלומר שאשתו תמצא חן בעיניו והוא יתעלם מכך שהיא בעולה), כלשון הירושלמי.²

המשנה אינה טורחת לבאר את דין נישואי אלמנה. אך בגמרא בכתובות בדף ה. מובא עוד טעם לדין המשנה:

"תא שמע דתני בר קפרא בתולה נשאת ברביעי ונבעלת בחמישי הואיל ונאמרה בו ברכה לדגים אלמנה נשאת בחמישי ונבעלת בששי הואיל ונאמרה בו ברכה לאדם..."

לפי זה, חכמים רצו שיום החתונה יהיה סמוך ליום שנאמר בו ברכה בששת ימי בראשית, כדי שהביאה הראשונה תושפע מהברכה. בבתולה הנישואים נערכים ברביעי משום שבחמישי נאמרה הברכה לדגים ("פרו ורבו ומלאו את המים"), ובאלמנה בחמישי משום שבששי נאמרה ברכה לאדם ("פרו ורבו ומלאו את הארץ").³

בהמשך בגמ' שם מובא עוד טעם לנישואי אלמנה בחמישי:

"מפני מה אמרו אלמנה נשאת בחמישי ונבעלת בששי שאם אתה אומר תיבעל בחמישי למחר משכים לאומנתו והולך לו. שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא שמח עמה שלשה ימים חמישי בשבת וערב שבת ושבת".

כלומר, באלמנה יש חשש שהבעל ילך לעבודה ביום למחרת ולא ישמח עם אשתו⁴, ולכן חכמים תקנו שתינשא ביום חמישי ואז ממילא ישמח עמה שלושה ימים: חמישי - בגלל הנישואין, שישי - כי בדר"כ לא עובדים ביום זה ושבת.

לסיכום, ישנם שני טעמים לנישואי בתולה ברביעי: א. כדי שאם היה לבעל טענת בתולים יבוא מיד לבי"ד למחרת. ב. משום ברכת יום חמישי. ושני טעמים לנישואי אלמנה בחמישי: א. כדי שישמח הבעל עם אשתו שלושה ימים. ב. משום ברכת יום שישי.

חוקף התקנה לאחר תקופת המשנה

האם טעמים אלו שייכים בימינו? נתבונן בדברי בגמ' בכתובות (ג):

"אמר רב שמואל בר יצחק: לא שנו אלא מתקנת עזרא ואילך שאין בתי דינין קבועין אלא בשני ובחמישי, אבל קודם תקנת עזרא שבת דינין קבועין בכל יום אשה נשאת בכל יום. קודם תקנת עזרא מאי דהוה הוה! הכי קאמר: אי איכא בתי דינין דקבועין האידנא כקודם תקנת עזרא אשה נשאת בכל יום".

רב שמואל בר יצחק מבאר שמכיוון שהטעם המובא במשנה לא שייך כאשר ב"ד יושבים כל יום, מותר לאישה להתחתן בכל יום במקום שבי"ד אינם יושבים בשני וחמישי בלבד. על דברים אלו ניתן להוסיף,

¹ האשה אינה נאסרת לבעלה א"כ זינתה ברצון לאחר האירוסים, אך אם זינתה קודם האירוסים או שזינתה באונס אינה נאסרת על בעלה.

² לאור זאת מתעוררת השאלה - למה לא תוכל בתולה להינשא יום ראשון? שהרי יום ראשון זה סמוך לשני שבו יושבים ב"ד! על כך עונה הגמ' בדף ב. תשובה תשובה שמופיעה בתוספתא (K,X): "שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא טורח בסעודה שלשה ימים, אחד בשבת ושני בשבת ושלישי בשבת, וברביעי כנסה". כלומר, חכמים חששו שאם הנישואין יהיו ביום ראשון או הבעל לא יטרח בסעודה כראוי מכיוון שזה סמוך לשבת.

³ השל"ה כותב שיש בנישואים ברביעי עוד טעם עמוק. הוא מבאר (ע"פ הוורה) שיש קשר בין הלבנה שהיא 'בתולה' ישראל, לנישואי בתולה, וע"כ ראוי שיום הנישואין של בתולה יהיה ביום רביעי, כדי לתקן את החסרון של הלבנה (שנתמטטה ביום הרביעי לבריאה).

⁴ ובבתולה אין לחשוש לכך כי רק באלמנה שאין צורך בשבע ימי משחה חששו שהנישואין יהיו קלים בעיניו של החתן.

שכיום, שהאירוסין נעשים בסמוך לנישואים אין בכלל חשש שהאשה זינתה באירוסים⁵. אך עכ"פ ניתן להקשות על דברי רב שמואל בר יצחק: א. הרי אע"פ שהטעם של טענת בתולים לא שייך בימינו, טעם ברכה עדיין שייך ולמה מתעלמים ממנו? ב. מדבריו משמע שגם אלמנה יכולה להינשא בכל יום⁶, וזה קשה שהרי הטעמים שהבאנו באלמנה בכלל לא קשורים לימים שבהם ב"ד יושבים!

בכדי לתרץ קושיות אלו נביא את דברי הר"ן בתחילת המסכת: הר"ן בדף ב. בדפי הר"ף (אמצע ד"ה "בתולה") מקשה על המשנה שהבאנו לעיל: למה המשנה הביאה רק את הטעם של טענת בתולים ולא את טעם ברכה או את טעם שלא "ישכים לאומנתו" גבי אלמנה? הר"ן מתרץ שעיקר הטעם לתקנה הוא משום טענת בתולים בגלל האיסור החמור שכרוך בו. טעם זה הוא שגרם לחכמים לתקן תקנה של יום נישואין לבתולה, מכיוון שכבר באו לייחד לבתולה ימים מסוימים לחתונה, הם הוסיפו את טעם ברכה ותקנו שתינשא דווקא ברביעי ולא בראשון משום שהוא יותר מעולה. ומכיוון שכבר תקנו יום מיוחד לבתולה תקנו גם יום מיוחד לאלמנה כדי שלא יבוא לומר שאלמנה פחות חשובה, ותקנו דווקא ביום חמישי משום ברכה ו"שלא ישכים לאומנתו" למחרת.

גם הרא"ש (בסימן ג.) באר באופן דומה, אך מדבריו משמע שבאלמנה יש מקום לתקנה מצד עצמה, ללא תלות בדין בתולה. ולפי הרא"ש, אכתי קשה. הרי אע"פ שטעם ברכה אינו מספיק כדי לתקן תקנה, למה בימינו אלמנה לא נשאת בחמישי מטעם שלא ישכים הבעל לאומנתו? לכאורה טעם זה שייך גם בימינו!

ונראה לפרש ע"פ מה שביאר ערוך השולחן⁷ בשיטת הרמב"ם. הרמב"ם פסק בהלכות אישות פ"ה ה"טו:

"מנהג חכמים שהנשוא את הבעולה ישאנה בחמישי כדי שיהיה שמח עמה חמישי וערב שבת ושבת ויוצא למלאכתו ביום ראשון".

כלומר - הרמב"ם סובר שנישואי אלמנה בחמישי זה רק מנהג⁸ שהנהיגו חכמים וביאר ערוה"ש את שיטתו כך: מעיקר הדין אין חיוב לשמח עם אלמנה (לייחד זמן לשמחה) יותר מיום אחד, אך חכמים תקנו לטובת האלמנה שאסור לבעל לעשות מלאכה שלושה ימים לאחר החתונה. כדי להשריש תקנה זאת הנהיגו חכמים שתינשא בחמישי ואז הוא ממילא יתבטל ממלאכה וישמח עמה בחמישי, שישי ושבת. לאחר שכבר רווח מנהג זה, השתרש התקנה לשמח עם הכלה שלושה ימים, ועתה שכבר כולם שמחים עם אלמנה שלושה ימים אין כבר צורך במנהג זה של נישואין בחמישי.

למרות כל האמור לעיל, יש פוסקים שנקטו שגם בימינו (לאחר תקופת התלמוד) ראוי להתחתן ברביעי או חמישי:

1. הפני יהושע (בפירושו בתחילת מס' כתובות) מקשה על פוסקי ההלכה - מדוע לא הזכירו הפוסקים את הדין של נישואין ביום רביעי לפחות לכתחילה, שהרי טעם ברכה עדיין שייך היום⁹. כלומר, אע"פ שאין הטעם מספיק כדי לחייב, לכל הפחות יש בזה עצה טובה וראוי לנהוג כך. בסוף דבריו כותב הפנ"י שכל המתחתן ברביעי - "ינוחו לו ברכות על ראשו" וידוע לו על קהילות שנוהגים כך.

2. הנחלת שבעה מעיד שבמקומו (פולין) נהגו להתחתן ברביעי. הוא מביא שני טעמים למנהגם: א. כי אע"פ שבטל הטעם של תקנת בתולים לא בטל התקנה, כמו שמצינו בהרבה מקומות "בטל טעם לא בטל תקנה". ב. כדי שמי שמגיע מרחוק לחתונה יוכל להספיק לחזור לביתו לפני שבת.

3. ההגהות אשר"י מביא בשם המהרי"ח שראוי להתחתן בימי חמישי משום ברכה של שישי.

וראיתי בספר "נטעי גבריאל" שבחסידות וויזניץ (מאנסי) מקפידים אף בימינו להינשא ברביעי כדעת הנחלת שבעה.

⁵ ע"פ זה מסביר הר"ן שיותר להתחתן גם ביום שישי אע"פ שאין בית דין יושבים למחרת בשבת (מכיוון שאסור לרדן בשבת), כי החשש אינו רלוונטי כלל בימינו ולא צריך בכלל שיוכל להשכים לבי"ד למרת החתונה.

⁶ ממה שנקט "אשה נשאת בכל יום" - משמע כל אישה. אמנם אפשר לומר שלא דווקא אלא הכוונה לבתולה.

⁷ הלכות קידושין, סימן סד' סעיף ט.

⁸ כך גם סובר הרמב"ן. הרמב"ן מקשה למה לא מופיע הטעם לנישואי אלמנה בחמישי ומתיר: "והא דלא מפרש במתניתין טעמא לאלמנה אמאי בחמישי משום דהתם לאו תקנתא דרבנן היא דנימא דוקא תנשא ליום חמישי אלא משום שקדו הוא".

⁹ הובא ברמ"א שראוי להתחתן בחצי הראשון של החודש מכיוון שבו הלבנה מתמלאת וזה סימן טוב לנישואים (במשך הבאתי שהרב קק סובר שאין להקפיד בזה בארץ). הפנ"י מזכיר את דבריו ושואל - הרי אפי' דין זה שאין לו מקור בגמ', אלא רק בדברי הגאונים הובא כמנהג ברמ"א - ולמה א"כ לא הזכירו שטוב להינשא ברביעי? הרי זה דין מפורש במשנה!

- עשיר קרית עוזו וכחומה נשגבה במשכיתו.⁶
2. בעל הטורים⁶ כותב שישנן יז' תיבות יתרות בדברות האחרונות על הרשונות כמנין "טוב", וזהו "למען יטב לך" שנאמר באחרונות ולא נאמר בראשונות. ע"פ זה מובנים ומדויקים דברי ר' חנינא בן עגיל: למה נאמר **טוב** = יז' (בגימטריא) אותיות יתרות, שלא נאמרו באחרונות. ודבר זה של מנין האותיות לא ידע ר' חייא בר אבא, אך ודאי ידע מה נאמר.
- הרב מרגליות מסביר שהשאלה היתה **על הלוחות** - מדוע נכתב בלוחות שניים "למען יטב" שלא נכתב בראשונים? עונה לו ר' חייא בר אבא כי על אף שבתורה נכתב נוסח שונה - אין הכרח שהלוחות עצמם היו בנוסח שונה, ויתכן כי בדברים משה רק פירש את הלוחות. לכן אמר מי אמר בכלל שבלוחות השניים אכן נכתב "למען יטב" כפי שכתוב בדברים?
3. כוונת ר' אבהו שלא עיינו והתעכבו על שאלות וסתירות לוגיות כאלו בכל פסוק, אך ודאי שהיו בקיאים במקראות עצמם ובפשט המילים כמו כל מקצועות התורה. במילים אחרות, חכמי בבל היו סיני ולא עוקר הרים בתנ"ך, לעומת חכמי א"י שהיו רגילים בשאלות מעין אלו מהמינים ולכן היו מעיינים ועוסקים זמן רב בעיון לוגי בתנ"ך.
4. אם נדייק בתוס' לא כתב שהיו כאלה שלא היו בקיאים, אלא פעמים שלא היו בקיאים. כלומר ודאי היו האמוראים בקיאים בפסוקים, אלא שהיעיתם שכחום וכדברי הגמ'⁷ "מקרא היה בידינו ושכחנוהו".
5. מדייק התורה תמימה⁸ "שאנו סומכין", כלומר אנו הגדולים או בני ישיבתו של ר"ת שהרבו בנעוריהם לעסוק במקרא ובמשנה (וכעת בקיאים בהם), אך אין היתר זה למי שמתחיל כעת ללמוד. וכך מקרב דבריו לדברי הרמב"ם⁹ **שלאחר שבתחילת לימודו עסק במקרא ומשנה** - יעסוק רק בתלמוד ומדי פעם ילמד מקרא ומשנה שלא לשכחם.
6. אף אם היו בעלי גמרא לבד ברור כי אין זו המעלה העליונה, שהרי גם בעלי המקרא לבד אינם כן ואעפ"כ פורסם רבי. אמנם ודאי הוא כדבריו שאין לשפוך עליהם בוז, אך עדיין אין זה אומר שזו היא המעלה השלמה. יש אף לשים לב לכך שכתב ששופכים בוז על **"מקצת גדולי זמנינו"** שלא עסקו בתנ"ך, רב הגדולים אכן עסקו. אמנם לא היה נהוג ללמוד תנ"ך בישיבות, אך כפי הנראה נבע הדבר מכך שהמשכילים החלו לעסוק בתנ"ך ולכן העדיפו בישיבות שלא לעסוק בכך שמא ימשך¹⁰, כפי שאנו רואים שהתמעט העסק בבלשנות ודקדוק לשון הקודש למרות שרבו הרבנים שהיו בלשנים ומדקדקים בזמן הראשונים. וודאי שהאידיאל אינו כן, אלא כדברי חז"ל¹¹:
- "נפת תטפנה שפתותיך כלה, ר' הונא ורבי חלפתא קיסרייה בשם ר' שמעון בן לקיש אמרי מה כלה זו מתקשטת בעשרים וארבעה תכשיטין, ואם חסרה חיסור דבר אחד מהן אינה כלום, **כך ת"ת צריך שיהא רגיל בכ"ר ספרים, ואם חיסר אחד מהם אינו כלום**".
- וכפי שפסק אף המ"ב¹²: חייב אדם ללמוד בכל יום תורה שבכתב שהוא תנ"ך ומשנה וגמרא ופוסקים.
- ועוד הב"ח¹³ כתב שההלכה שיש ללמד בנו מקרא בשכר אפילו אם דחוקה לו השעה, בניגוד לגמרא ושאר מקצועות התורה שחייב רק כשאפשר לו. הב"ח יוצא נגד מנהג העולם שלא מלמדים נביאים וכתובים בשכר אפילו מי שאפשר לו.
- לסיום, על כל אדם להשקיע זמן אף בלימוד התנ"ך (איני בא להורות כמה) ביחד עם לימוד הגמרא, וכפי שאמר קהלת¹⁴ "טוב אשר תאחז בזה וגם מזה אל תנח (תנ"ך) ☺) ידך כי ירא אלהים יצא את כלם".

אחד המנהגים שקיימים בעולם הישיבות הליטאיות הוא לא ללמוד תנ"ך. הדבר נעשה לאידיאולוגיה שלא ללמוד בדוקא שהרי זה ביטול תורה באיכות ועדיף ללמוד גמרא². ומביאים אף ראיות:

1. תנו רבנן: **העוסקין במקרא - מדה ואינה מדה**, במשנה - מדה ונוטלין עליה שכר, בתלמוד - אין לך מדה גדולה מזו, ולעולם הוי רץ למשנה יותר מן התלמוד. (ב"ב לג.)
2. שאל רבי חנינא בן עגיל את רבי חייא בר אבא: מפני מה בדברות הראשונות לא נאמר בהם טוב, ובדברות האחרונות נאמר בהם טוב ("למען יטב לך" בכיבוד הורים)? אמר לו: עד שאתה שואלני למה נאמר בהם טוב, **שאלני אם נאמר בהן טוב אם לאו, שאיני יודע אם נאמר בהן טוב אם לאו**, כלך אצל ר' תנחום בר חנילאי, שהיה רגיל אצל ר' יהושע בן לוי, שהיה בקי באגדה. (ב"ק נד: -נה.)
3. הגמ' מספרת על ר' אבהו שהיה משתבח בפני המינים על גדלותו של רב ספרא. כשראו שאינו יודע לפרש להם הפס' "רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם את כל עונותיכם"³ - צערוהו. לאחר מכן הסביר להם ר' אבהו כונתו שגדול שגדול במשניות ולא בפסוקים, כי חכמי א"י שנמצאים בין המינים בקיאים בפס', אך לא כן חכמי בבל. מכאן מוכח שאמוראי בבל לא היו בקיאים בפס'. (ע"ז ד.)
4. תוס' כותבים: "פעמים שלא היו בקיאים בפסוקים". (ב"ב קיג. ד"ה תרויהו)
5. "לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד". מובא בתוס': "ור"ת פי' שאנו סומכין אהא דאמרין בסנהדרין בבל בלולה במקרא במשנה ובגמרא דגמרת בבל בלול מכולם". (קידושין ל.)
6. בגמ' מובא שרבי פתח אוצרות בשני בצורת ואמר: יכנסו בעלי מקרא, בעלי משנה, בעלי גמרא וכו'. כשכא ר' יונתן בן עזמרם להכנס, שאלו רבי: קרית? - לא. שנית? לא. מכאן, אומר הרש"ש, משמע כי היו כאלה שהיו בעלי גמרא לבד ולא עסקו במקרא. "ודלא כאותן ששופכין בוז על מקצת גדולי זמנינו בש"ס ופוסקים ואין להם יד כ"כ במקרא". (ב"ב ח.)
- בבואי לדון בנושא, מושכל ראשון הוא שיש חשיבות גדולה ללימוד המקרא שהוא דבר ה' בכבודו ובעצמו/בנבואה/רוח הקודש לא פחות מלימוד הגמרא ואל לאדם לעזוב את לימוד התנ"ך עד שהשלים בקיאותו בו כפשת דברי הגמ': לעולם ישלש אדם שנותיו שליש מקרא שליש משנה שליש גמרא. וכן מצינו רבים מספור מרבתינו שעסקו בפירוש התנ"ך (ואף לא תמיד בדרך הגמ' וחמדרשים). וכן מקרא מפורש הוא "לא ימוש ספר התורה הזה מפוך והגית בו יומם ולילה... כי אז תצליח את דרכיך ואז תשכיל"⁴. וזה בלי לדבר בעניין הסגולי והרוחני שיש לתורה שבכתב. וכעת נבוא לתרץ את הקושיות דלעיל:

1. - רש"י שם כותב שהמאמר הזה נאמר רק בימי רבי (כפי שהגמ' שם אומרת) כדי לברר טעמי המחלוקת וההלכות בבואו לערוך את המשנה. כלומר זה היה מאמר לצורך שעה בלבד וכן כתב ר"ת⁵.
- במסכת סופרים (פט"ו) מבוארת להדיא הכוונה: "העוסק בתלמוד אין לך מדה גדולה מזו, **על מנת שקרא ושנה**... אבל אמרו נמשל המקרא במים, והמשנה ביין, והתלמוד בקונדיטון, אי אפשר לעולם בלא מים, ואי אפשר לעולם בלא יין, ואי אפשר לעולם בלא קונדיטון, ואיש עשיר מתכלכל בשלשתן, כך אי אפשר לעולם בלא מקרא, בלא משנה, ובלא תלמוד; ועוד, נמשלה התורה במלח, והמשנה בפלפלין, והתלמוד בבשמים, אי אפשר לעולם בלא מלח, ובלא פלפלין, ובלא בשמים, ואיש עשיר מתכלכל בשלשתן, כך אי אפשר לעולם בלא מקרא, בלא משנה, ובלא תלמוד. אבל אשרי אדם שעמלו בתלמוד, **ולא שיהא דולג במקרא ובמשנה ויבא לתלמוד, אלא על מנת שילמוד מקרא ומשנה ויבא לתלמוד**, ועל זה נאמר הוין

מזל טוב!

לרב יצחק לוי, לאירוסיו בנו.
לרב אריה שטרן, להולדת הנכדה.
לר' אבניחיל גרינוולד, להולדת הבת.
לר' דוד הרוש, להולדת הבן.
לתומר ששון (ח'ל), לנישואיו.

לתלמוד, אלא על מנת שילמוד מקרא ומשנה ויבא לתלמוד, ועל זה נאמר הוין

¹ את חטאי אני מזכיר היום: בהיותי שיעור א' העברתי חבורה בנושא "מבטלין ת"ת ובאין לשמוע מקרא מגילה" ואמרתי כי מקרא הוא ביטול תורה באיכות וחשיבותו נמוכה יותר. על כן באתי לתקן דבר זה במאמרי הנ"ל.
² יש אף כאלה המוסיפים בציניות שיש כאן חשש לא ילבש.
³ עמוס ג', ב'
⁴ יהושע א', ח'
⁵ ב"ק צד: בסוף ד"ה בימי רבי

⁶ בעל הטורים דברים ה, טז

⁷ ע"ז נב:

⁸ דברים פרק ו' הערה כט'

⁹ הל' ת"ת פ"א ה"ב

¹⁰ ויכול להיות שמחמת זה כתב הרש"ש דבריו כדי

ללמד זכות על ישיבות ליטא (כידוע הרי היה ראש

ישיבת וילנא).

¹¹ שה"ש רבה פר' ד'

¹² סי' קנ"ה ס"ק ג'

¹³ בטור סי' רמ"ה ד"ה היה מנהג בעיר.

¹⁴ קהלת ז, יח

לחיות את הרגע / דניאל סגרון (ז')

מאיך גיסא / נתנאל סגרון (ג')

ראשית, אני מעוניין להבהיר. הדיון הוא לגבי יציאה לחיי המעשה, לאחר שנות ההסדר ולא קודם לכן. אינני בא להביע עמדה או לשכנע. אלא בסך הכל, להעלות נקודות למחשבה. במשועמם שמחכה לקידוש...

שנית, אינני דן על קבוצת האיכות של הישיבה, שמתעדתים להיות מנהיגי הדור הבא. יעודם הוא בעולם התורה. לא צריך צבא. לא צריך לעבוד. העיקר שישבו ילמדו בצורה הטובה ביותר.

אחת מהמחלוקות הראשונות הידועות בעם ישראל, היא מחלוקת בית שמאי ובית הלל. הם נחלקו ביניהם, מי ומי מורשים להכנס לבית המדרש. בית שמאי, הכניסו את הדובדבן שבקצפת בלבד. ואילו בית הלל, פתחו את שעריהם לכל מאן דבעי. מגלה לנו הגמרא, שהקטן שבתלמידים היה רבן יוחנן בן זכאי. ומכאן צא ולמד, אם ברברבי כרבן יוחנן פליגי קל וחומר בדורנו. לא ברור שניתן להכניס כל בחור לעולם התורה הרבני! אכן, כך נהגו בגולה עד הדורות האחרונים. אך, לאחר מכן במטרה לשקם את החורבן המשולש של 'ההשכלה' / 'המהפכה הרוסית' ו-'השוואה', שגרמו להרס משמעותי בעולם התורה. החלו לפעול להחזיר עטרה ליושנה. לא בדרכים הישנות הלכתחיליות – אלא, מעין 'עת לעשות לה' הפרו תורתך'.

חובה עלינו להגדיר את האידיאל. לאחר מכן אפשר להתאים למציאות. רב שלמה פיישר שליט"א, בביקורו בישיבה אשתקד. נשאל, מה המצב הסטנדרטי הנורמאלי, תורה ועבודה או רק תורה? וללא פקפוק ענה, תורה ועבודה. כמשתקף מסיפורי חייהם של רוב האמוראים והתנאים בתקופת הגמרא. ולפי זה פוסק הרמב"ם שאסור להנות מכבוד תורה ולקבל שכר "אל תעשם עטרה להתגדל בהם ולא קרדום לחפור בהם" אך כבר השיגו עליו התשב"ץ הב"ח והרמב"ן והתירו כיום².

בספרי ההיסטוריה, עוד אפשר לקרוא על התקופה שבה הציבור הדתי לאומי היה זרם אחד אולי שניים. אך כיום, כל רב שכונה הופך לממטרת הלכות. וכל ראש ישיבה, מתווה דרך. וכך, מזרם כביר הפכנו לרובה מים מרובה ראשים. אחת הסיבות היא, שכל בחור- לא משנה כמה הוא מוכשר, בלי התייחסות למידות שלו, ובלי בדיקת השקפתו על החיים, נכנס לכולל רבנות. מוציא תעודה, ויוצא לחלל הכרמים אליבא דסברות כרוסו.

וכמובן איך לא...תקומת האומה. מי שקצת מעורה בחדשות, רואה בחוש שאנחנו באמצע המלחמה הקרה. המאבק התושב בעל העגלה הריקה אך מלאת ערכים, לבין היהודי בעל העגלה המלאה. הסטטוס קוו מתערער, והצביון של המדינה דורש הגדרה. זה התחיל בגוש קטיף, כשמעמד הרב ירד מתחת לדרגת מפקד. ממשיך, בעצירת הרב דב ליאור. וכלה, באנרכיה התקשורתית שממתגת כל חובש כיפה כמתנחל מדיר נשים סדרתי. אין ברירה, יש דרך אחת לשלוט במדינה. לכבוש. צריכים לצאת החוצה, ולהשפיע. מוכרחים לרומם את שמם של הרבנים, שכיום הם שם כינוי ללוקחי שוחד תאבי בצע. אם נשאר בתיבת נח בכל זמן המבול, כשנצא החוצה לא תישאר נפש חיה בכל מדינתנו האירופאית הנאורה.

אמנם, האידיאלים נכונים. והבעיה, קיימת. אבל בשביל לרפאות צריך להיות רופא, ולא חולה. בלי ספק הדרך האתגרית ביותר, היא הדרך שמחוץ לעולם התורה. לפני שבחור יוצא החוצה, הוא חייב למלא את כרסו בדרכי עיון, ש"ס, הלכות, והשקפה. הרבה השקפה. הוא הולך להתוות דרך, לענות לשאלות, לייצג את הדת בעיני העולם. הוא חייב להיות מחושל!

לכן, להוי ברור שריר וקיים. זה המסלול האתגרי! למיטיבי לכת בלבד.. וכל אחד יחשבן את צעדיו.

"שבעים אחוז מכל החולים הבאים לרופאים היו יכולים לרפא את עצמם, אילו היו מתפטרים מפתחם ודאגותיהם". (ד"ר גובר, רופא בכיר). "יותר ממחצית המיטות בבתי החולים שלנו תפושות ע"י חולים במחלות עצבים" (האחים מאיו, מבכירי הרופאים באמריקה). "בימי מלחמת העולם השנייה נהרגו כשליש מיליון בני אדם בשדה הקרב. אך באותה תקופה הרגה מחלת הלב שני מיליון אזרחים - ומיליון אחד מבין 'האבידות' האלה נהרגו ע"י אותה מחלת לב שהיא תולדה של דאגה וחיים במתח גבוה". (כל הציטוטים מתוך הספר "אל דאגה" של דייל קרנגי. עמודים 24, 25, 29-1 בהתאמה) מה הפתרון? איך משתחררים מהדאגות?

דייל קרנגי בספרו הנ"ל טוען, בעקבות שיחות עם הרבה רופאים וגם סתם מצליחנים, שאדם צריך ללמוד "לחיות את היום שלפניו". לא לחשוב כל הזמן על המחר, על המשימות שעומדות בפניו. להתרכז ביום הזה. "הדרך הטובה ביותר להתכונן ליום המחר היא, להתרכז בכל בינתך ובכל ההתלהבות והמסירות שבך, כדי להשלים היום את מלאכת היום בצורה המעולה ביותר. זוהי הדרך האחת, שבה אתה יכול להתכונן לקראת העתיד" (סיר ויליאם אוסלר, מגדולי הרופאים בסוף המאה ה-19, עמוד 8)

"מה מוזרה תהלוכתנו הקטנה בדרכי החיים", כתב ברנש אחד, "הילד קורא 'לכשאגדל' אך מה משמע 'לכשאגדל'? הנער קורא 'לכשאבגר', ומשנתבגר יקרא 'לכשאשא אשה'. ואולם גם כי נשא אדם אשה - מה משמעותה של הקריאה? מיד יטה שביל המחשבה לקריאה 'לכשאפרוש מחיי המעשה', וכשסוף סוף זכה אדם ופרש מחיי המעשה, הוא משקיף על פני הנוף, והמסילה אשר כבר עבר בדרכו. רוח קרה מגשבת על פניה. התעפי עיניך בה – ואינך. והרי אנו למדים במאוחר כי החיים אינם אלא חיי השעה הזאת, והם נעוצים במסכת הנרקמת יום יום ושעה שעה". עכ"ד.

ובאמת, שאני לא מצליח להבין - איך רוב האנשים יכולים ליישם את הדברים הללו? איך אדם ממוצע שעובד לפרנסתו, ובלי התלוש בראשון לחודש הוא בכלל לא יזרוק מבט לבוס, מסוגל להתמקד ביום העבודה שלפניו?

מה יגרום לו להרגיש ש"החיים אינם אלא חיי השעה הזאת"? איך אפשר 'לחיות את הרגע', כשכל מטרת הרגע היא הרגע הבא? חבל. פשוט חבל, שהקב"ה הוסיף את התואר ז"ל (לפני 56 שנה. טוב ששאלתם) למר קרנגי הנכבד. היינו מבקשים מצוריאלי שליט"א שיסדר לו חדר לשבוע ב'מעברות', אולי אפילו בקינג דויד (בכל זאת אמריקאי). היינו מציעים לו דרך טובה יותר 'לחיות את הרגע'. היינו מסבירים לו, שאדם שלומד תורה אין לו שום מטרה בחיים מלבד עצם הלימוד. מלבד מה שהוא עושה עכשיו. הוא לא עושה בגרות, כדי להתקבל לאוניברסיטה, כדי להוציא תואר, כדי לעשות כסף, כדי להרים וילה בקיסריה, ולגדל ילדים שיעברו בדיוק, אבל בדיוק, את אותו מסע כמוהו. הוא לומד בשביל הלימוד. כמו שכותב הנפש החיים ש'תורה לשמה' פירושה לשם עצם הלימוד. "שיהיה כל משאך ומתנך להוסיף לקח ופלפול".

שמעתי פעם מהרב זמיר כהן שליט"א, סיפור נחמד בעניין זה. הנרי פורד, יצרן המכוניות, ראה דייג יושב בפניה שכוחת אל על שפת הים, ומנסה את מזלו. החוש העיסקי שלו, כמו גם מצפונו, לא יכל לסכול זאת. "שמע חביבי", אמר לדייג, "במקום לשבת בחור דלוש שכזה - תלווה כסף מחבריך, תשכור סירה, ותדוג בלב ים". "ואז?" "שאל הדייג. "אז", התלהב היצרן, "תוכל להתפתח! לקנות סירה משלך, ואח"כ תתרחב ויהיו לך פועלים משלך!" "ואז?" חזר הדייג בשלווה. "מה ואז?" התעצבן פורד, "אז תוכל לשבת לך בשלווה ולדוג להנאתך!" "נו", הפטיר הדייג ביבושת. "זה בדיוק מה שאני עושה עכשיו".

תשובה יפה. בטח הוא שמע אותה מהרב עובדיה במוצ"ש. כל העולם רץ כמו משוגע. רודף אחרי הצל של עצמו, ולא עוצר לרגע לשאול מהי תכלית חייו. למה באמת הוא חי. האם באמת הוא נולד כדי לאכול ולבלות.

אז למה כולם לא באים לישיבה? צריך עיון. העולם אומר, שאדם מאושר הוא ההופך את תחביבו למקצועו. מעניין מה יאמר העולם על אדם שתחביבו הוא גם תכלית בריאתו, וכבונוס הוא מקבל משכורת שמינה מאלוקים, על כל דקה שהוא יושב בחדר ממוזג, ומשתעשע במבחר החכמה האנושית. האמת? הוא אומר שאנחנו פרוזיטים. חתיכת קנאי.

¹ פשוט שלא מדובר על לימוד של מספר שנים מועט, שהוא חובה לכל ישראל ללומדו. אלא להמשך בעולם התורה, על תקן תורתו אומנותו.
² אך עדיין נראה ברור, שהדיון הוא לגבי קרדום. ולא מחרשה. ולא טרקטור. ולא שאר משכורות עתק, שמקבל כל 'שומר קישואים' כיום.